

Διονύσιος Σολωμός: μια ανάγνωση

Ενότητα 1η: Εισαγωγικά

Κατερίνα Τικτοπούλου
Τμήμα Φιλολογίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ενότητα 1: Εισαγωγικά

οι τόποι, οι άνθρωποι, οι καμπές

ο Σολωμός σήμερα ... (1/3)

Glikeria Basdeki
Ακολουθήστε · 9 Σεπτεμβρίου · 🌐

{αυτή τραγούδησε ένα τραγούδι για τους παγωμένους σολωμούς του χωριού της κι εγώ σε λούουερ εφ σι αγγλικά της έλεγα σολομός ιζ άουρ νάσιοναλ πόετ εντ γουί αντόρ χιμ εζ α μπγκ φρόζεν φις.}

Μου αρέσει! · Σχολιάστε · Κοινοποιήστε

👍 Αρέσει στην **Katerina Tiktoroulou** και σε 137 ακόμη.

Diamanda Adam ❤️
Μου αρέσει! · Απάντηση · 👍 1 · 9
Σεπτεμβρίου στις 10:03 π.μ.

Γράψτε ένα σχόλιο... 📷 😊

Από τον «τοίχο» της ποιήτριας Γλυκερίας Μπασδέκη. Πηγή: facebook.

ο Σολωμός σήμερα ... (2/3)

Ο Σολωμός σήμερα ...

ο Σολωμός σήμερα ... (3/3)

Το βιβλίο που μου άλλαξε τη ζωή

[...]

Γλυκερία Μπασδέκη Συγγραφέας, ποιήτρια

«Ήταν το μοναδικό ενθύμιο (μαζί με μια θολή φωτογραφία) του θείου Αλέξανδρου, αδελφού της μαμάς. *Διονυσίου Σολωμού, Άπαντα τα ευρισκόμενα*, Προλεγόμενα Ιακ. Πολυλά – Μελέτη και μετάφρασις των ιταλικών Γ. Καλοσγούρου. Αθήνα, Ελευθερουδάκης, 1921. Θυμωμένη η γιαγιά (επειδή πέθανε), πέταξε τα περισσότερα βιβλία του: «αυτά έφταιγαν, αυτά του πήραν τα μυαλά» τη θυμάμαι να λέει. Ο θείος έφυγε το 1944. Το βιβλίο (αριθμός 232 στη βιβλιοθήκη του) αποκτήθηκε το 1943. Το χάρηκε λιγότερο από χρόνο. Αυτά τα *Άπαντα τα ευρισκόμενα* του αδικοχαμένου θείου θα μου άλλαζαν τη ζωή. Με θυμάμαι να τα διαβάζω από τότε που με θυμάμαι να διαβάζω. Ιδέα δεν είχα για τον κόντε Σολωμό. Κάτι πέρα από μένα και πέρα από τον χρόνο με έσπρωχνε να αποστηθίζω την [Ευρυκόμη](#) και την [Ψυχούλα](#) και τη [Φαρμακωμένη](#). Μετά θα ερχόταν ο [Λάμπρος](#) κι ο [Ιερομόναχος Διονύσιος](#). Δεν σταμάτησαν έκτοτε να έρχονται και να μου αλλάζουν τη ζωή».

<http://www.lifo.gr/mag/features/4590>

επιδιώξεις του μαθήματος

- να παρουσιάσει κάποιες από τις κυρίαρχες αναγνώσεις του σολωμικού έργου.
- να υποδείξει διάφορους τρόπους προσέγγισης του σολωμικού έργου, συχνά λιγότερο γνωστούς.
- να δώσει αφορμές για περαιτέρω ανάγνωση του σολωμικού έργου & και της σχετικής βιβλιογραφίας.
- να ενθαρρύνει τον αναγνώστη να αποκτήσει τη δική του, προσωπική σχέση με το έργο του Σολωμού.

νήματα : τα επίθετα ...

νήματα : τα θέματα & οι έννοιες ...

ελευθερία

δικαιοσύνη

θρησκευτικότητα

υψηλό

δοκιμασία

φύση

έρωτας

νήματα: οι τόποι ...

Ζάκυνθος

Κέρκυρα

Κρεμόνα

Παβία

Ελλάδα

Ευρώπη

περιεχόμενα ενότητας 1

στοιχεία βιογραφίας του Δ. Σολωμού

- οι τόποι
- οι άνθρωποι
- οι κρίσιμες καμπές

ΟΙ ΤΟΠΟΙ

Ζάκυνθος – Βενετία – Κρεμόνα – Παβία – Ζάκυνθος – Κέρκυρα

η αφετηρία

*Ο Διονύσιος Σολωμός γεννιέται στη **Ζάκυνθο** στις **8 Απριλίου του 1798**, εκτός γάμου. Πατέρας του είναι ο κόντες Νικόλαος Σολωμός και μητέρα του η Αγγελική Νίκλη, υπηρέτρια στο σπίτι του κόντε. Το 1802 θα γεννηθεί ο αδελφός του Δημήτριος. Τα παιδιά θα μεγαλώσουν στο πατρικό σπίτι, όπου ζει και η νόμιμη σύζυγος του πατέρα τους. [...]*

Βλ. περισσότερα:

http://www.greek-language.gr/Resources/literature/tools/concordance/timeline.html?cnd_id=10

Ζάκυνθος. Το καμπαναριό του Αγίου Διονυσίου και στο βάθος ο λόφος της Μπόχαλης. Πηγή: ψηφιακό αρχείο ΕΛΙΑ.

Επτάνησα – Ιταλία – Επτάνησα

ο Σολωμός σε παιδική ηλικία

Δ. Σολωμός, 1798-1857

Ζάκυνθος 1798

Ιταλία 1808

Βενετία 1808

Κρεμόνα 1808

Παβία 1815

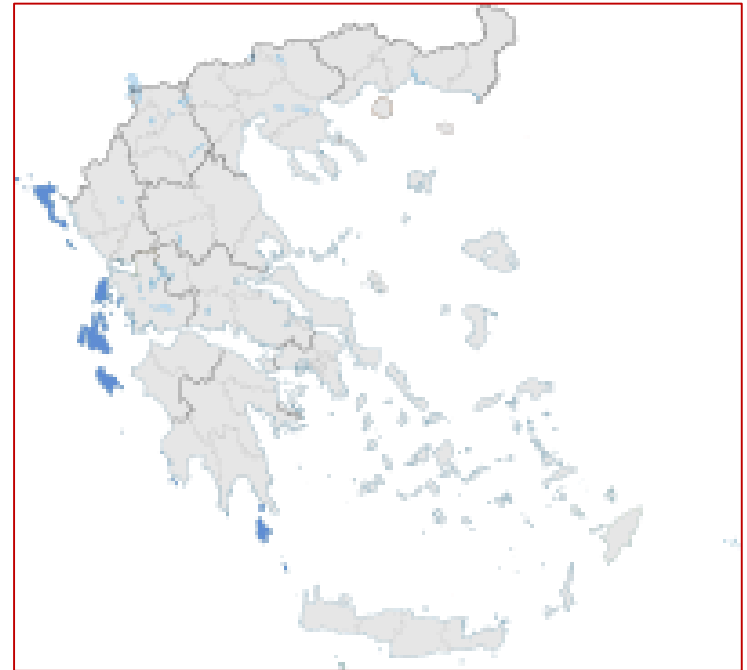
Ζάκυνθος 1818

Κέρκυρα 1828 (έως 1857†)

τόπος & ιστορία : τα Επτάνησα (1/2)

Μια διαφορετική ιστορία...

Η ιστορική διαφοροποίηση των Επτανήσων από τον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο ξεκινά από τον 12^ο αιώνα οπότε τα νησιά αποκόπτονται από τη Βυζαντινή αυτοκρατορία, περνώντας διαδοχικά στα χέρια των Φράγκων, των Βενετών (πρώτη κατοχή: 1204-1214), του δεσπότη της Ηπείρου (1214-1258), των Ανδηγαυών πριγκίπων (1267-1386), και, από τον 14^ο αιώνα, ξανά των Βενετών, οι οποίοι, αυτή τη φορά θα τα κρατήσουν στην κατοχή τους έως την έλευση του δημοκρατικού στρατού του Ναπολέοντα το 1797.

τα Επτάνησα
(Κεφαλονιά, Κέρκυρα,
Ζάκυνθος, Λευκάδα, Κύθηρα,
Ιθάκη, Παξοί και πλήθος
μικρότερων νησιών)

τόπος & ιστορία : τα Επτάνησα (2/2)

1797: άφιξη δημοκρατικών Γάλλων στα Επτάνησα και κατάλυση της Ενετοκρατίας μετά από περίπου τέσσερις αιώνες

1800-1807: δημιουργία της Επτανήσου Πολιτείας (ανεξάρτητου κράτους, φόρου υποτελής στην Πύλη με εγγυήτρια τη Ρωσία)

1807: άφιξη αυτοκρατορικών Γάλλων και κατάλυση Επτανήσου Πολιτείας

1809-1814: σταδιακή κατάκτηση των Επτανήσων από τη Μεγάλη Βρετανία

1815-1864: Ηνωμένο Κράτος των Ιονίων Νήσων, υπό την Προστασία της Μεγάλης Βρετανίας

1864: ένωση με την Ελλάδα

Την 17^{ην} Οκτωβρίου 1797 υπεγράφη μεταξύ του Βοναπάρτου και του αρχιστρατήγου των Αυστριακών, Αρχιδουκός Καρόλου της Αυστρίας η συνθήκη του Καμποφόρμιο, δια της οποίας η μεν Ενετία μετ' άλλων Ενετικών κτήσεων παρεχωρείτο εις τον Αυτοκράτορα της Αυστρίας, αι δε Νήσοι του Ιονίου Πελάγους μετά των κατά θάλασσαν και επί της Ηπειρωτικής παραλίας εξαρτημάτων αυτών, εις την Γαλλικήν Δημοκρατίαν.

[Βερούκιος, 1964, σ. 10.](#)

οι διάρκειες και οι επιρροές

- Ενετοκρατία
περίπου τέσσερεις αιώνες
- Επτάνησος πολιτεία
21 Μαρτίου 1800 - 8 Ιουλίου 1807
- Αγγλοκρατία
περίπου μισό αιώνα

Επτάνησα & Ιταλία (Βενετία), σχέση βαθιάς πολιτισμικής συγγένειας (1/5)

ιδιαίτερη η σημασία της ενετικής κληρονομιάς

- δομή κοινωνίας
- οργάνωση κράτους
- δίκαιο
- γλώσσα
- τρόπο ζωής των αστικών κέντρων
- παιδεία (των εύπορων και των αστών)
- τέχνες

Επτάνησα & Ιταλία (Βενετία), σχέση βαθιάς πολιτισμικής συγγένειας (2/5)

το έμβλημα της Βενετίας

το έμβλημα της Επτανήσου Πολιτείας

Επτάνησα & Ιταλία (Βενετία), σχέση βαθιάς πολιτισμικής συγγένειας (3/5)

το έμβλημα της Επτανήσου Πολιτείας

το έμβλημα των Επτανήσων
(Ηνωμένο Κράτος των Ιονίων
Νήσων), επί Αγγλοκρατίας

Επτάνησα & Ιταλία (Βενετία), σχέση βαθιάς πολιτισμικής συγγένειας (4/5)

Μιχαήλ Δαμασκηνός, *Αγία Ιουστίνη*, λεπτομέρεια φορητής εικόνας με τους Άγιους Σέργιο, Βάκχο και Αγία Αυγουστίνη (τέλη 16^{ου} αι.) – ναός Τριμάρτυρος, Γαρίτσα (Κέρκυρα) - [Ιόνιοι νήσοι](#) 2007, σ. 65.

Νικόλαος Δοξαράς, *Η Γέννηση της Θεοτόκου* (18^{ος} αι.), ναός Φανερωμένης (Ζάκυνθος)

Επτάνησα & Ιταλία (Βενετία), σχέση βαθιάς πολιτισμικής συγγένειας (5/5)

Η ιταλική γλώσσα (βενετικό ιδίωμα)

- επίσημη γλώσσα επί Ενετοκρατίας στα Επτάνησα.
- κυρίαρχη γλώσσα παιδείας ευγενών, αστών και εύπορων.
- επίσημη γλώσσα της διοίκησης, ακόμα και επί αγγλοκρατίας (τουλάχιστον ως τη δεκαετία 1850)
- επίσημη γλώσσα της Βουλής (τουλάχιστον ως τη δεκαετία 1850).
- η βασική και αργότερα μία από τις κυρίαρχες γλώσσες των δίγλωσσων και τρίγλωσσων επτανησιακών εφημερίδων.

Εφημερίς Επίσημος του Ηνωμένου Κράτους των Ιονίων Νήσων Gazzetta Ufficiale degli Stati Uniti delle Isole Ionie

Πηγή: ψηφιοθήκη Α.Π.Θ.
(<http://invenio.lib.auth.gr/collection/Ionian%20Islands%20newspaper?ln=el>)

Επτάνησος Πολιτεία (1800 - 1807)

Βλ. [Ιόνιοι νήσοι](#) 2007, σ. 101.

τα Επτάνησα, ανεξάρτητο κράτος

- Βουλή
- Σύνταγμα
<http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/syn02.pdf>
- Τυπογραφείο
- Δημόσια εκπαίδευση

Επτάνησα: ένα πολυπολιτισμικό ελληνικό περιβάλλον
στραμμένο στην Ιταλία και την Ευρώπη

“επτανησιακότητα”

- ταυτότητα που διαπιστώνεται συχνά στα πρόσωπα που προέρχονται από τον γεωπολιτικό χώρο των Επτανήσων μέχρι και τις αρχές του 20ού αιώνα.
- διττή ταυτότητα, στον βαθμό που περιέχει στοιχεία “ελληνικότητας” και συγχρόνως “ιταλικότητας” και, ευρύτερα, δυτικό/ευρωπαϊκό προσανατολισμό.

Διονύσιος Σολωμός, Επτανήσιος

η καταγωγή του βοηθά να γίνουν κατανοητά πολλά στοιχεία της περίπτωση Σολωμού, όπως π.χ.

- οι σπουδές του
- η σχέση με την Ιταλία και ο σταθερός ευρωπαϊκός ορίζοντας
- η διγλωσσία (ελληνικά - ιταλικά) και η βαρύτητα της ιταλικής γλώσσας
- η ανανέωση της νεοελληνικής ποιητικής γλώσσας
- ο “πρώιμος” ρομαντισμός

ΟΙ ΣΠΟΥΔΕΣ

«Πλήν περικαλό τούς ηγαπιμενους μου φήλους επιτρόπους, καί τούς δινο άδιαν, ὄτη έάν εις τό αναμεταξή τής έδουκατζηός τόν φυσικον μου πεδιόν, ο[=ή] ής τόν τόπον ή καί έξω άπό τόν τόπον άποφασίσουν νά τά σιλουν, καπιτάρουν ήποστατικά τής αρεσιάς τους, νά ήμπορουν ανεμποδιστος νά τά αγοράζουν διά λογαριασμόν τόν αφτόν πεδιον μου φυσικον, ομοιος και ή τρής σινφόνος νά ήμπορουν νά δανιζουν άπό αφτό τό καπιτάλε εις ράτες καλές της αρεσιας τους διά νά τραβούν αφτό τό διαφορο εις κερδος τον αφτον πεδιον μου φυσικόν· [...]»

(από τη διαθήκη του Νικολάου Σολωμού - [Πολίτης 1991](#), σ. 573-574)

ο Σολωμός μικρός μαθητής στη Ζάκυνθο (1/2)

- Ιδιωτικοί Διδάσκαλοι
πιθανότατα οι Νικόλαος Κασσιμάτης, Αναστάσιος
Καραβίας, [Αντώνιος Μαρτελάος](#), Santo Rossi
- 1807-1808 (φοιτά στο Δημόσιο Σχολείο)
Δημόσιοι Διδάσκαλοι
Ignazio Palmidessa, Salvatore La Rosa, Διονύσιος Ροΐδης
κατ' οίκον
Carlo Moretti
μαθήματα
Λατινική γλώσσα, Ιταλική, Δημώδη ελληνική, Καλλιγραφία

Βλ. [Παγκράτης 2000](#).

ο Σολωμός μικρός μαθητής στη Ζάκυνθο (2/2)

εγχειρίδια

- *Grammatica della Lingua Italiana di Spiridione Blandi - Γραμματική της Ιταλικής Γλώσσας, Σπυρίδωνος Βλαντή [1800]*
- D. Ferdinando Porretti, *Prosodia della Lingua latina che forma la seconda parte della grammatica giaucita per la prima volta l'anno 1729 ...*
- Άνθος των Χαρίτων
- Τύχαι Τηλεμάχου
- Αίσωπος

Βλ. [Παγκράτης 2000.](#)

σπουδές στην Ιταλία

Βενετία – Κρεμόνα – Παβία

- Λύκειο (Βενετία) / 1808
- Λύκειο (Κρεμόνα) / 1808-1815
Φυσική, Μαθηματικά, Ρητορική, Λογική,
Πολιτική Αγωγή, Αρχαία Ελληνικά, Λατινικά
- Νομική (Παβία) / 1815-1818

Ο Σολωμός προς τη μητέρα του

Κρεμόνα, 4.11.1815

*Πήρα και τούτη τη
χρονιά το πρώτο
βραβείο στη ρητορική·
θα 'παιρνα ακόμα και
κάποιο άλλο, αν δεν
μου το άρπαζε απ' τα
χέρια η παράλογη
μεροληψία του
καθηγητή· ίσως όμως
να 'φταιξε σε τούτο
και η δική μου η
αστοχασιά.*

[Πολίτης 1991](#), σ. 50.

τα χρόνια της Ιταλίας (1808 - 1818)

Παβία, η μεσαιωνική γέφυρα

- σπουδές (Λύκειο, Νομική)
- ταξίδια (π.χ. Μιλάνο, Βενετία)
- επαφή ιταλική λογοτεχνία και λογοτεχνική παράδοση
- (εξοικείωση με την παράδοση του ποιητικού αυτοσχεδιασμού)
- επαφή με νεοκλασικισμό & ρομαντισμό
- γνωριμία με ευρωπαϊκή λογοτεχνία

Βλ. [Coutelle 2009](#), σ. 27-146.

τα πρώτα ποιήματα (1815-1818)

εκκλησιαστικό όργανο ναού της Βενετίας

οι τίτλοι

- La distruzione di Gerusalemme / Η καταστροφή της Ιερουσαλήμ
- Ode per Prima Messa / Ωδή για πρώτη λειτουργία
- Sonetto su lo stesso soggetto / Σονέτο στο ίδιο θέμα
- Sonetto su lo stesso soggetto / Σονέτο στο ίδιο θέμα
- In lode di un fabbricatore d'organi / Σονέτο για έναν κατασκευαστή οργάνων
- Per Nozze / Σονέτο για γάμο

Sonetto su lo stesso soggetto / Σονέτο στο ίδιο θέμα (1/2)

Stava presso all'altar l'eterno Amore
Di siderea dolcezza adorno il guardo;
Seco avea la faretra, avea quel dardo
Onde ha colpito al nuovo Aaron il
core.

Stava intento ora al volto, in cui
l'ardore
Della fè trasparia puro e gagliardo,
Or degli accenti al grave suono e
tardo
Che annunciava dell'alma il bel
candore.

Στεκόταν ο θεϊός Έρωτας στην άγια
τράπεζα σιμά, με τη ματιά φωτισμένη
από ουράνια γλύκα. Κρατούσε τη
φαρέτρα, κρατούσε και το βέλος που
είχε κεντήσει την καρδιά του
καινούργιου Ααρών.

Στεκότανε λογαριάζοντας πότε την
όψη, που φέγγιζε η φλόγα της πίστης,
καθαρή και δυνατή, πότε τον ήχο της
φωνής, βαρύ και μεγαλόπρεπο, που
μηνούσε την όμορφη αγνότητα της
ψυχής.

Sonetto su lo stesso soggetto / Σονέτο στο ίδιο θέμα (2/2)

Quando al bacio il ministro il
labbro sciolse
E' fu sì caldo in su l'altare
impresso,
Che Amor dolce sorrise e lo
raccolse.

Poi: «Come avrai deposto il
mortal velo,
Fia che tel renda in sulle gote io
stesso»,
Disse, scomparve, e portò il bacio
al cielo.

[Πολίτης 1955](#), σ. 93.

Κι όταν του λειτουργού τα χείλη
ανοίχτηκαν για τον ασπασμό, τόσο
θερμά τον απιθώσανε στην άγια
τράπεζα, που ο Έρωτας
χαμογέλασε γλυκά και τότε
σύναξε.

Κι ύστερα: «Σα θ' αφήσεις το
φθαρτό σου ντύμα, τα σου τον
ξαναδώσω εγώ στο μάγουλο»,
είπε, χάθη, και πήρε τον ασπασμό
στα ουράνια.

[Πολίτης 1960](#), σ. 13-14.

G. Montani προς Δ. Σολωμό < Lodi, 1818 >

«Στο καλό, λοιπόν, αγαπημένε μου Διονύσιε, στο καλό! Το πνεύμα των θαλασσών, το πνεύμα της αγίας φιλίας και το πνεύμα της ελευθερίας ας σε συντροφεύουν! Εσύ τουλάχιστο θα ξαναδείς μια πατρίδα, που μπορεί κανείς να τη λείπει πατρίδα αληθινά· όσο κι αν η ξένη προστασία είναι, πες, ένα σκέπασμα μονάχα της σκλαβιάς. Τέλος πάντων όμως οι νόμοι είναι δικοί σας, δικά σας τα όπλα, και δική σας η κυβέρνηση· έχουν αναγνωριστεί τα δικαιώματά σας, έχουν ξυπνήσει και πάλι οι αρετές. [...] Αν αφιερωθείς έστω και αποκλειστικά στην τέχνη των Μουσών, θα έχεις να εκφράσεις αληθινά και γενναία αισθήματα, να διεγείρεις υψηλά πάθη και να εισάγεις μια καθαρή ευγένεια. Ο πατριωτισμός θα σου δίνει υπέροχες εμπνεύσεις, και όσο πιο καλός ποιητής, τόσο και πιο καλός πολίτης θα μπορείς να πιστεύεις πως είσαι. [...]»

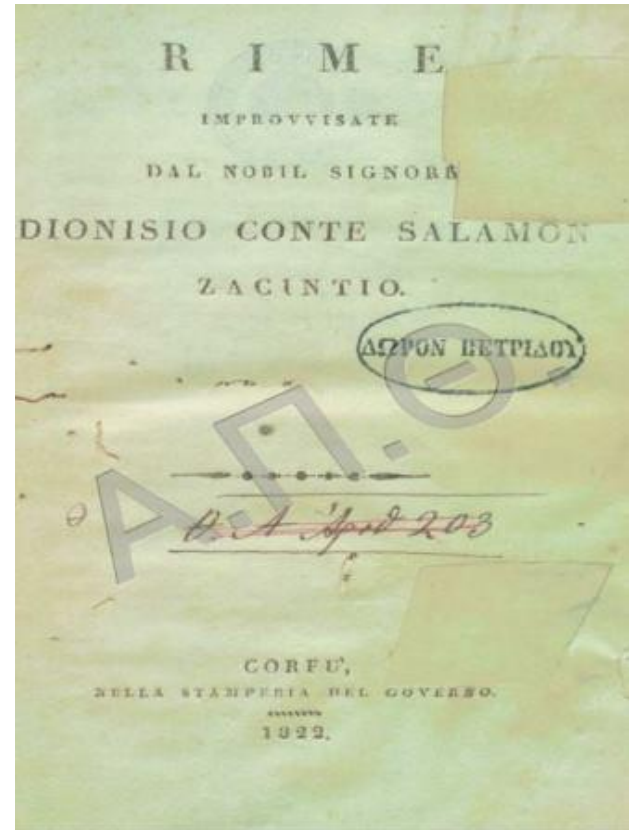

[Πολίτης 1991](#), σ. 457.

πίσω στη Ζάκυνθο (1818-1828) (1/3)

Rime Improvvise / Αυτοσχέδιες Ρίμες

- επανένταξη στο περιβάλλον
- μελέτη νεοελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας (βλ. και [ενότητα 2](#))
- ποιητική δραστηριότητα
  - δίγλωσσες/πολύγλωσσες και ιταλόγλωσσες σάτιρες
  - ιταλόγλωσσα αυτοσχέδια ποιήματα (βλ. εικ.)

Η δεύτερη έκδοση της συλλογής: Corfù, 1823 (α' 1822).
Πηγή: ψηφιοθήκη ΑΠΘ
(<http://invenio.lib.auth.gr/record/127491/files/001.pdf>)

πολύγλωσσες σάτιρες (2/3)

Το ιατροσυμβούλιο

Τέλος πάντων ήρθε η ώρα
οπού εσπάρθηκε στη χώρα
πως πεθαίνει τ' ανεψίδι
του Δοτόρου του Ροΐδη·
και ο Δοτόρος δεν αργεί,
αμπονόρα την αυγή,
το μπαστούνι του να βάλει
αποκάτου απ' τη μασκάλη,
Και κουνώντας το κεφάλι

Και τα φρύδια, ευθύς αρπάζει
Το καπέλο και φωνάζει:
«Ah! Non voglio più aspettar;
θε να ιδώ, cos' è sto affar.»
Δυο τρεις τέσσερεις πέντε έξι·
αμπονόρα και θα βρέξει·
cosi par... Μωρή κοπέλα,
να μου φέρεις την ομπρέλα·
είναι ινκόμοδο πολύ
για το χέρι να κρατεί
την ομπρέλα ... Μα θα πεις,
θέλεις κάλλιο να βραχείς;

πίσω στη Ζάκυνθο (1818-1828) (3/3)

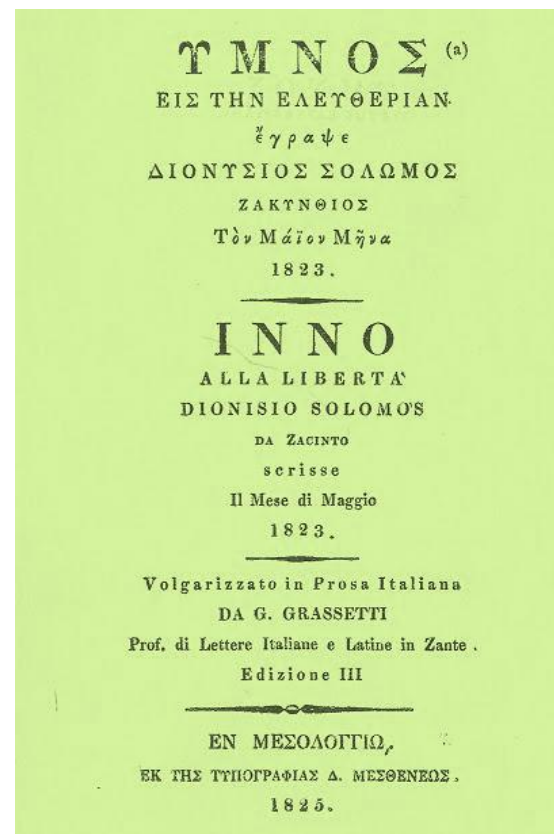
Ύμνος εις την Ελευθερίαν / Inno alla Libertà

- ελληνόγλωσσα γυμνάσματα
- ποιήματα για την Επανάσταση
→ έλληνας ποιητής

μερικοί τίτλοι

Ύμνος εις την Ελευθερίαν, *Η καταστροφή των Ψαρών*, *Ο Διάλογος*, *Η φαρμακωμένη*, *Ο Λάμπρος*

Βλ. http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/tools/concordance/timeline.html?cnd_id=10

Ο Ύμνος, με ιταλική μετάφραση.
Η έκδοση του Μεσολογγίου, 1825.
Πηγή: Wikimedia

Κέρκυρα, 1828: οριστική εγκατάσταση

- μελέτη
- συστηματική ενασχόληση με τη νεοελληνική ποίηση
- σύνθεση των σημαντικότερων έργων του

το θέατρο της Κέρκυρας

μερικοί τίτλοι

Η Γυναίκα της Ζάκυθος, Εις Μοναχή, Ο Κρητικός, Οι Ελεύθεροι Πολιορκισμένοι, Ο Πόρφυρας, Carmen Seculare

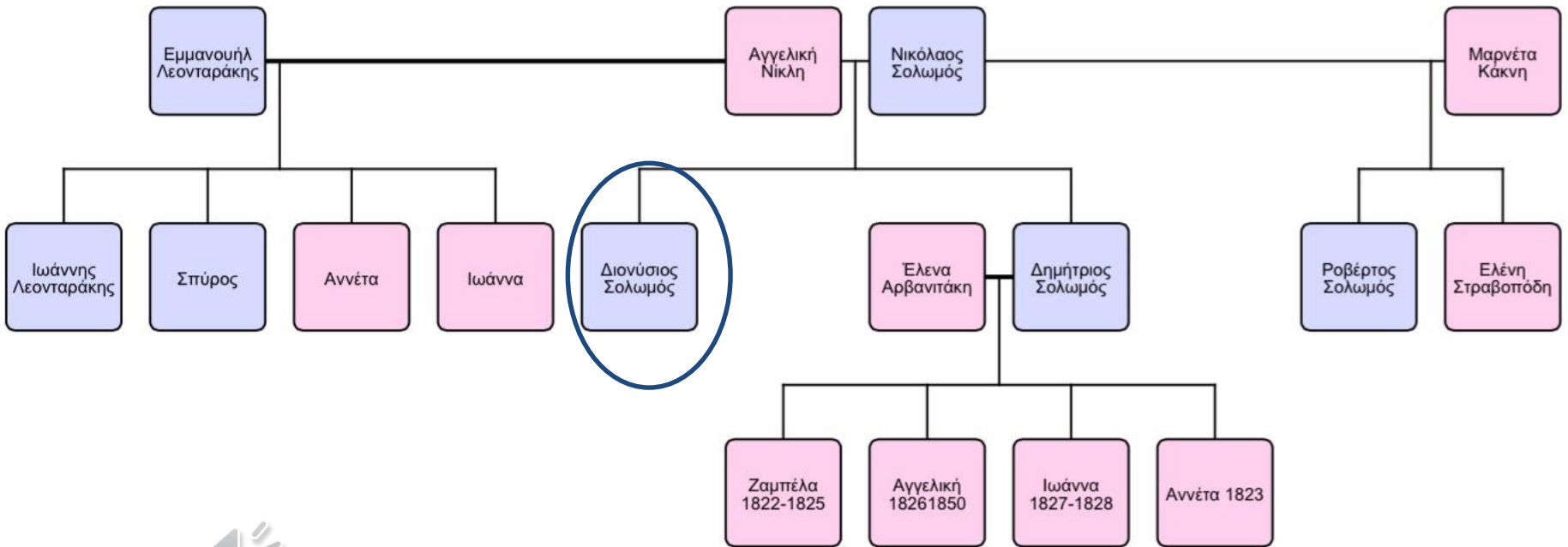

οι άνθρωποι

η οικογένεια – οι φίλοι – οι “αντίπαλοι”

η οικογένεια (1/2)

η οικογένεια (2/2)

ποιήματα με αφορμή το οικογενειακό περιβάλλον

- Ζαμπέλα Δημητρίου Σολωμού († 1825) → [Στο θάνατο της μικρής ανεψιάς](#)
- Σπυρίδωνα Ροβέρτου Σολωμό († 1827) → [Νεκρική Ωδή](#)
- Αγγελική Δημητρίου Σολωμού († 1850) → [Εις το θάνατο της ανεψιάς του](#)

φίλοι & μαθητές

[Αντώνιος Μάτεσις](#), Παύλος Μερκάτης, Διονύσιος Ροΐδης, Λοδοβίκος Στράνης, Γεώργιος Δε Ρώσσης, Ιωάννης Γαλβάνης, Σπυρίδων Πήλικας, Νικόλαος Λούντζης, [Νικόλαος Μάντζαρος](#), Giuseppe Regaldi, Ανδρέας Λασκαράτος, [Ιάκωβος Πολυλάς](#), [Γεώργιος Τερτσέτης](#), Ιούλιος Τυπάλδος, John Frazer [...]

ποιήματα για τους φίλους (επιλογή)

- [Η πρωτοχρονιά](#) & [Το ιατροσυμβούλιο](#)
- [Προς τον κύριο Λοδοβίκο Στράνη](#) & [Προς τον Λοδοβίκο Στράνη](#)
- [Προς τον κύριον Γεώργιο Δε Ρώσση ...](#) & [Ο ίσκιος του γέρου](#)

οι “αντίπαλοι”

Ιωάννη Λεονταράκης

Ναπολέον Ζαμπέλης → [Η Τρίχα](#)

Λοδοβίκος Στράνης

Γεώργιος Δε Ρώσσης → *Η μετατόπιση του
αγάλματος του Μέτλαντ*

Διονύσιος Βούλτσος → *Ο Φουρκισμένος*

Henry Ward

[Παναγιώτης Σούτσος](#)

[Ανδρέας Κάλβος](#)

οι κρίσιμες καμπές

1808, 1818/1822, 1825, 1828, 1833-1838/1841, 1849-1851

απομάκρυνση από την οικογένεια (1808)

Κρεμόνα, 4 Νοεμβρίου 1815

Επιτέλους, ύστερ' από τέσσερα και παραπάνω χρόνια που λαχταρούσα να λάβω γράμμα σου, μου ήρθαν δυο, το ένα πάνω στ' άλλο· τα 'βρεξα, πίστεψέ με, με τα πιο θερμά μου δάκρυα· γιατί μου έδιωξαν τους φόβους που τόσες φορές έβαζε ο νους μου καθώς δε λάβαινα καθόλου γράμματά σου. Πολλές φορές σ' έκλαψα για πεθαμένη, άλλες, πάλι, για να παρηγορηθώ, προσπαθούσα να βρω κάποια δικαιολογία ώστε να ξεγελάσω τον εαυτό μου. Έτσι είναι όταν είναι κανείς βαθιά ποτισμένος από τρυφερή στοργή για τους γονιούς του.

Πολίτης 1991, σ. 49-50.

Ο δον Σάντο Ρότσι ...
μετ' ολίγον
αναγκάστηκε να τον
ανακαλέσει κοντά του,
βλέποντας
πραγματικώς από τα
παράπονα των
διδασκάλων, ότι ήταν
αδύνατο να υποταχθεί
εις την αυστηρότητα
του σχολείου ο νέος
ήδη μαθημένος να μην
αισθάνεται άλλον
χαλινόν ειμή της
αγάπης.

Πολυλάς 1859, σ. δ'-ε'.

στη Ζάκυνθο 1818, 1822, 183/1825

- αμφιταλάντευση : Ζάκυνθος ή Ιταλία (1818)
- συνάντηση με τον Σπ. Τρικούπη (1822)
- ιταλός ποιητής → έλληνας ποιητής (εθνικός ποιητής)
- η επιτυχία του *Ύμνου εις την Ελευθερίαν* (1823/1825)

στην Κέρκυρα, 1828, 1833-1838/1841

- ρήξη → ωρίμανση
- αναμέτρηση με την υψηλή ποίηση
- δοκιμασία «οικογενειακής δίκης» (1833-1838)
- ψήφιση νέας νομοθεσίας (1841)

στην Κέρκυρα, 1849-1854

- ποιητική καταξίωση στο περιβάλλον της Επτανήσου
- επιστροφή στην ιταλόγλωσση δημιουργία

«Με πάλλουσαν καρδίαν σπεύδωμεν να αναγγείλωμεν, ότι νέα έκδοσις πολλών του Σολωμού Ποιήσεων, προετοιμάζεται εις την πρωτεύουσαν του Ελληνικού Βασιλείου, ως εξάγεται εκ του Αριθ. 932 του Αιώνος. Ο Ζακύνθος Σολωμός, είναι ο ποιητής ολοκλήρου του έθνους, διο και οφείλει να ενδώση εις την επιθυμίαν εκάστου Έλληνος, ζητούντος να αποκτήσει την έκδοσιν απάντων των αυτού ποιήσεων, αίτινες συνιστώσιν ανεκτίμητον του έθνους φιλολογικήν περιουσίαν. Ελπίζομεν ότι η φωνή μας θέλει εισακουσθή.»

[*Το Μέλλον*, Έτος Α', αρ. 5, 29 Ιανουαρίου 1849, Σάββατον]

- † 1857

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- *Ιόνιοι νήσοι. Ιστορία και πολιτισμός / History and Culture of the Ionian Islands* (2007), Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, Region of the Ionian Islands, Αθήνα.
- Βερούκιος, Σπ. Χρ. (1964), *Ιστορία των Ηνωμένων Κρατών των Ιονίων Νήσων (1815-1864)*, Αθήνα.
- Παγκράτης Π. (2000), «Στοιχεία για την προ-Ιταλική Παιδεία του Σολωμού», περ. *Πόρφυρας*, τχ. 95-96, σ. 69-98.
- Πολίτης, Λ. (1960), *Διονυσίου Σολωμού Άπαντα, τόμ. Β (Παράρτημα): Ιταλικά (Ποιήματα και πεζά)*, Μετάφραση Λίνος Πολίτης σε συνεργασία Γ. Ν. Πολίτη, Πρώτη έκδοση, Ίκαρος, Αθήνα.
- Πολίτης, Λ. (1979), *Διονυσίου Σολωμού Άπαντα, τόμ. Β: Πεζά και Ιταλικά*, Επιμέλεια-Σημειώσεις Λίνος Πολίτης, Τρίτη έκδοση, Ίκαρος, Αθήνα.
- Πολίτης, Λ. (1991), *Διονυσίου Σολωμού Άπαντα, τόμ. Γ: Αλληλογραφία*, Επιμέλεια-Μετάφραση-Σημειώσεις Λίνος Πολίτης, Ίκαρος, Αθήνα.
- Πολυλάς, Ι. (1859), *Διονυσίου Σολωμού τα Ευρισκόμενα*, δαπάνη Αντωνίου Τερζάκη, Εν Κερκύρα.
- Coutelle, L. (2009), *Για την ποιητική διαμόρφωση του Διονυσίου Σολωμού (1815-1833)*. Μετάφραση Σ. Καψάσκη, Α. Χάχλα & Α. Αθανασοπούλου, Βιβλιοθήκη του Μουσείου Μπενάκη, Αθήνα.

Περισσότερη συναφής βιβλιογραφία (επιλογή)

- Αρβανιτάκης, Δ. επιμ. (2005), *Ανδρέας Μουστοξύδης - Αιμίλιος Τυπάλδης, Αλληλογραφία 1822-1860*, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα.
- Βαλτινός, Θ. (2008), *Άνθη της αβύσσου*, Εστία, Αθήνα.
- Ζαφειρίου, Λ. (2007), *Χρονολόγιο Διονυσίου Σολωμού, Σύνδεσμος Ελλήνων Κυπρίων Φιλολόγων*, Λευκωσία.
- Ζώρας Γερ. Γ. επιμ. (2000), *Dionisio Conte Salamon, Zacintio, Rime Impronvisate (1822)*, Φιλογική επιμέλεια, μετάφραση Γεράσιμος Γ. Ζώρας, Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, Αθήνα [Νεοελληνική Βιβλιοθήκη].

Περισσότερη συναφής βιβλιογραφία (επιλογή) (2)

- Καπάδοχος Δ. ([1992] 2005), *Ο Σολωμός δέσμιος του νομικού καθεστώτος της εποχής του. Η πρώτη ολοκληρωμένη βιογραφία του ποιητή*, τυπωθήτω Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα.
- Καψάσκης Σ. (1998/1), *Στοιχεία βιογραφίας του Διονυσίου Σολωμού*, τυπωθήτω Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα.
- Κριαράς Ε. (1957), *Διονύσιος Σολωμός. Ο Βίος - Το έργο*, Αθήνα.
- Πανσέληνος, Α. (1996), *Ζαΐδα ή Η καμήλα στα χιόνια*, Καστανιώτης, Αθήνα.
- Πολλάτος, Ι. (2009), *Ο σκοτεινός κύριος του Βέρτεκοπ*, Ροδακίό, Αθήνα.
- Χιώτης, Π. (1877), *Ιστορία του Ιονίου κράτους από συστάσεως αυτού μέχρι ενώσεως, έτη 1814-1864*, 2 τόμ., Ζάκυνθος

Δικτυογραφία (αναφορές)

- http://www.greek-language.gr/Resources/literature/tools/concordance/timeline.html?cnd_id=10

Video με εργοβιογραφικό υλικό

- <http://www.ert-archives.gr/V3/public/main/page-assetview.aspx?tid=0000007359&tsz=0&autostart=0>
- [Ο Σολωμός των Ελλήνων](#) (Αρχείο ντοκιμαντέρ της [EPT](#))
- [Ζάκυνθος - Κάλβος - Σολωμός](#) (Αρχείο ντοκιμαντέρ της [EPT](#))
- <https://www.youtube.com/watch?v=GLw8A3h2p8E>

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, **Κατερίνα Τικτοπούλου**.
«**Διονύσιος Σολωμός: μια ανάγνωση. Εισαγωγικά: οι τόποι, οι άνθρωποι, οι
καμπές**». Έκδοση: **1.0**. Θεσσαλονίκη **2014**. Διαθέσιμο από τη δικτυακή
διεύθυνση:
https://eclass.auth.gr/modules/course_metadata/opencourses.php?fc=27.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Πετρίδου Ελένη
Θεσσαλονίκη, Σεπτέμβριος 2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

